

DOSSIER

On són, els nostres morts

David Serrano Blanquer, CILEC*

El pas del temps encara continua oferint, a manera de degoteig inacabable, sorpreses difícilment justificables en el camp de la memòria històrica. I en el cas de la repressió motivada per les conseqüències de la guerra civil aquesta xacra resulta especialment sagnant.

Avui però, podem donar resposta a un grup de famílies que des de 1938 i fins ara han estat buscant els seus fills, germans, pares, republicans desapareguts en zona feixista sense deixar cap rastre, per petit que sigui, com ha estat una constant a l'adreça electrònica del CILEC des de fa mesos: centenars de famílies continuen buscant notícies dels seus desapareguts al front, a les presons, als batallons, als hospitals, etc.

El cas que ens ocupa ve donat per la caiguda del front nord a Cantàbria (8/37) i Astúries (10/37) en mans dels sublevats, la qual cosa provocà, a més dels morts, centenars de presos i milers de ferits internats en pèssimes condicions en diversos centres a Santander, Liérganes, Santoña, Deusto o Oyazun.

És a partir d'aquesta situació que es crea l'Hospital Penitenciari de Gernika-Lumo, on aniran a parar bona part dels presos en pitjors condicions com a resultat de ferides de guerra, malalties infeccioses o com a resultat de l'esgotament motivat per l'esclavatge a què se sotmeté els integrants del Batalló de Treballadors format per presos republicans encarregat de reconstruir la població que havien destruït els mateixos guanyadors que ara es veien obligats a refer la ciutat.

El nombre de catalans presos en diversos centres i per diversos sistemes, o inscrits als centres sanitaris, és encara una incògnita; l'únic que hem pogut saber, després d'una recerca ingent, han estat els casos dels catalans internats a l'esmentat Hospital Penitenciari, que moren durant el conflicte bèl·lic i, encara, posteriorment.

Es tracta d'una recerca extremadament meritòria atenent al desconeixement absolut que en aquesta matèria es tenia: tant per part dels familiars com dels historiadors i altres estaments oficials implicats en la recerca de la memòria dels perdedors, dels republicans, dels nostres.

Aquesta foscor en forma de gruixuda catifa que s'ha posat sobre determinats aspectes repressius del naixent règim feixista ve motivada entre altres raons per la voluntat d'amagar, voluntat expressa d'amagar, les condicions en què eren tractades les persones que formaven part del bàndol demòcrata. A la ignominia de l'amuntegament, de les instal·lacions en pèssimes condicions de salubritat i asèpsia, la qual cosa afavoria el sorgiment de tot tipus de paràsits i de brots epidèmics, s'hi afegia una mala gestió també expressa. Manca absoluta de personal qualificat i dels medicaments mínims per fer front a tot tipus de quadres mèdics gravíssims són una altra mostra palesa de la voluntat expressa, encara que no expressada, d'eliminar de manera ràpida els desfavorables al nou règim, i de fer-ho de la pitjor manera possible: amb voluntat de deshumanització, de patiment, de sofriment extrem, i a poder ser a l'aire lliure, però d'amagat de la població civil... una filosofia, si tenim present l'esclavatge que suposaven els batallons, plenament concentracionària més que no pas hospitalària o humanitària.

Però allò que rebla el clau, allò que suposa la perversió d'uns guanyadors sense escrúpols de cap tipus, ni ètics ni religiosos (per molt que se n'omplissin la boca), és la manera en què aquests presos eren enterrats un cop passada la frontera del sofriment brutal. D'amagat pels carrers enrunats de la població, amb nocturnitat, a sobre de carros com si de mercaderia es tractés, o encara més, situant-los en el carro municipal de les escombraries, com a deixalles..., per tal de no aixecar les sospites de la població.

Finalment, el carnatge acabava amb l'enterrament en una fossa comuna en l'exterior del cementiri (no fos cap que contaminés determinades despulles...) sense cap element identificador: la voluntat de silenciar la veritat tanca el cercle de la immoralitat

mínim exigible fins i tot en temps de guerra, no dic ja en moments de "pau".

Els nostres 38 morts formaven part d'aquest col·lectiu, i seguiren tot el procés descrit fins a morir en la soledat més absoluta, sense poder donar raó del seu lloc de futur decés ni tan sols a les famílies. Es tracta, en general, de republicans procedents de la Catalunya rural, amb feines vinculades sobretot a l'agricultura, gent que havia deixat la feina al camp per combatre com a voluntari a diversos fronts des del mateix moment de l'aixecament. Alguns, procedents de nuclis propers a Barcelona, tenen també oficis intel·lectuals o de gestió.

Per les escasses dades que es tenien, ha calgut contrastar tota la informació que ha arribat del grup Gernikazarra, excel·lent, per tal que, mitjançant el CILEC, s'hagi pogut ratificar la procedència exacta, de població i comarca, de cada un dels nostres morts. En aquest sentit, dels 38 morts, 32 presentaven localitats de procedència equivocada o amb incorreccions de divers caire.

La recerca que presentem, així, és un document esfereïdor, una petita mostra en forma d'aportació historiogràfica rigorosa en la línia de recuperar la memòria històrica del nostre passat recent; i una vegada més és el resultat d'iniciatives de la societat civil (Gernikazarra i CILEC a casa nostra) i no pas de les institucions democràtiques, que tot just ara comencen a fer pressió per obrir les portes de determinats aspectes foscos de la repressió brutal a què sotmeté el franquisme els republicans, els demòcrates, més o menys compromesos.

El llistat és, a més, un document de primer ordre, un document que ofereix noms i cognoms a una situació i un context, un document que ofereix certa pau d'esperit a les seves famílies, i que dóna idea de l'abast d'una tragèdia que sembla que no s'acabarà mai de conèixer en tot el seu abast.

*(Centre d'Investigació de la Literatura Europea Concentracióària)